

Symposium Wonen, wetenschap en werkelijkheid

E. A. DE VRIES EN A. M. DE WIT-SAUTER

Het symposium **Wonen, wetenschap en werkelijkheid** werd op 21 april 1989 gehouden ter gelegenheid van het emeritaat van professor H. van Leeuwen. Vanaf 1955 is Hendrik van Leeuwen verbonden geweest aan de Landbouwuniversiteit, eerst als lector in de leer van de Woning en haar Bewoning, later als hoogleraar in de Ecologie van het Wonen. In dit tijdschrift vindt u de inleidingen van de sprekers, in dit verslag enkele impressies van die dag.

Zo'n dag heeft een veelvoudige functie: er staat een boeiend onderwerp centraal, mensen ontmoeten elkaar in de wandelgangen en tevens is het een balans van het door Hendrik van Leeuwen en zijn medewerkers ontwikkelde gedachtengoed van een uniek vakgebied in Nederland: de Ecologie van het Wonen. Dit vakgebied wordt zichtbaar in de literatuur en het onderzoek op het terrein van de woonecologie, de methodiek van de opleiding, in de samenwerking met andere universiteiten en instituten, en ook in de activiteiten van afgestudeerden, die in de praktijk als woonecoloog werkzaam zijn.

Op deze dag hebben de organisatoren koelbloedig de verkenning van het toekomstige taakveld voor de woonecologie op het programma gezet, alsof de aanstaande opheffing van de vakgroep niet aan de orde is. Kennelijk heeft de vakgroep wonen op deze manier zichtbaar willen maken wat op dit moment de relevantie van het vakgebied is, en welke problemen in de nabije toekomst om een woonecologische benadering vragen. Daardoor heerst er op het symposium een sfeer van: de werkzaamheden van de vakgroep wonen gaan gewoon door, in welke vorm dan ook. Priemus bevestigt deze aanpak tijdens het symposium, als hij signaleert hoe ook elders in Nederland de vakgroepen bouwen en wonen onder druk staan. Hij stelt uitdagend: "Wij houden oversaagd een vaste koers aan, onder modieuze termen, als de buitenwereld dat wil. Dan noemen we ons vakgebied voortaan

gewoon "residentiële informatica" of "household facility management".

De inleidingen van de diverse sprekers, bieden een weerspiegeling van actuele thema's op het terrein van het wonen. Kleefmann schetst de verwevenheid van de habitat ("het adres") en de niche ("het beroep") van dieren. Mensen hebben het dierecologisch regime doorbroken. Alle hekken zijn nu van de dam. Dat betekent, dat woon- en werkfuncties die voorheen geïntegreerd waren, nu zijn losgekoppeld. Dat levert in deze tijd enorme moeilijkheden en ongekende vraagstukken op, zoals eenzaamheid, een ruimteverslindende infrastructuur en een schrikbarend milieuberderf, maar er is geen weg terug. Bij het zoeken naar oplossingen moeten we volgens Kleef-

Professor H. van Leeuwen.

Prof. dr. Haubold (l) overhandigt de zilveren medaille van de universiteit van Stuttgart-Hohenheim aan prof. van Leeuwen (r).

mann proberen om anders tegen de dingen aan te kijken. Hiervoor hebben we "serieuze fantasie" nodig en het lef om daar wetenschappelijke analyses op los te laten.

Opvallend was, dat studenten van het eerste uur juist als sterke kanten van de vakgroep wonen noemen: het ontwikkelen van de creativiteit en het losmaken van oude, vastgevoerde patronen. Geesje Benedictus vertelt, dat het een grote schok voor haar was om tijdens het praktikum wonen muziek te moeten tekenen en zelf iets te ontwerpen, terwijl ze in de jaren '50 op school gewend was alleen maar na te tekenen. Studenten leerden veel door zelf te ontdekken, waarbij ze soms het gevoel kregen in het diepe te worden gegooid. Ook Tiny Backus vermeldt, dat Van Leeuwen altijd onorthodox was in het zoeken naar nieuwe onderwijsvormen.

De sprekers Muhs en Priemus waren het niet met elkaar eens wat betreft de rol van de overheid. Muhs gaf als kenmerk van deze tijd "meer markt, minder overheid". Volgens Priemus zegt de overheid weliswaar te willen dereguleren, maar in de praktijk komt daar weinig van terecht. Priemus ziet meer in het model van de golfbeweging: deregulering en herregulering wisselen elkaar af in de loop der jaren, maar de volkshuisvesting blijft een terrein met brede overheidsverantwoordelijkheden. Eensgezind zijn Muhs en Priemus in hun aandacht voor de relatief zwakke groepen op de woonmarkt. Zwakke bewonersgroepen,

met een laag inkomen en met weinig florissante inkomensvooruitzichten, zijn de dupe van een tekortsituatie. En als er al een aanbodoverschot is, belanden zij in snel verpauperende buurten, waar leegstand, vandalisme en verwaarlozing het beeld bepalen. Muhs wijst op het belang van de beschermende functie van de overheidsbemoediging, en op de noodzaak van onderzoek naar de positie van de woonconsument. Priemus onderstreept de wenselijkheid, dat bewoners zich organiseren en terug kunnen vallen op een deskundige ondersteuning, onder andere van woonecologen.

Het belang van woonecologie in de Derde Wereld komt aan de orde in het verhaal van De Goede. Alles wat in onze samenleving een onaangenaam randverschijnsel is naast de welvaart, is in Derde-Wereldlanden een vaak tragisch hoofdprobleem. De Goede schetst de wanhoop bij de zeer grote en groeiende groep van stedelijke en rurale armen die in steeds mindere mate toegang hebben tot een aanvaardbare woning en woonomgeving. Volgens zijn ervaring is er een nauwe relatie tussen problemen in verband met wonen en woonomgeving en de milieuproblematiek. Hij pleit voor participatie en zelfwerkzaamheid van de bewoners, hoe moeilijk dat ook vaak te realiseren is. In plaats van te berusten in een permanente crisis kan op deze manier een geleidelijke vooruitgang tot stand komen.

Zowel Priemus als De Goede benadrukken

het be
ring v
is, eve
pen, p
hoog
singer
tacht
in we
ogen

Ook o
ervari
Lang
jecter
word
ding
uitge
van :
Duits
waar
presie
Hohe
brugf
chite
wen
Zijn v
nog
dank
mede
henf
ser-F
dank
Woh
uit D
mem
houc
heef
Duits

Tiny
losof
tijde
verw
prec
heid
Ook
stee
ecol
len z
jes.
afge
als v
Teve
aan
ken.

De
kun:
in er
Leer
Hij t

het belang van een multidisciplinaire benadering van de woonproblematiek. Woonecologie is, evenals de andere huishoudwetenschappen, per definitie multidisciplinair en scoort hoog als het gaat om het zoeken naar oplossingen in de praktijk. Beiden betreffen de tachtiger-jarentrend van de vlucht naar het – in wetenschappelijke kringen meestal hogere ogen gooiend – specialisme.

Ook op Europees niveau kan uitwisseling van ervaringen tot vruchtbare resultaten leiden. Lang voordat er sprake was van "Erasmusprojecten" en ook "1992" tot een begrip was geworden, heeft de vakgroep wonen onder leiding van Van Leeuwen haar gedachtengoed uitgedragen in het buitenland en uitwisseling van studenten in gang gezet. De diverse Duitse gasten op dit symposium laten hun waardering hiervoor duidelijk blijken. De vice-president van de universiteit van Stuttgart-Hohenheim, professor dr. Haubold noemt de brugfunctie van de woonecologie tussen architecten en bewoners, maar ziet Van Leeuwen ook als bruggenbouwer tussen landen. Zijn werk is voor diverse Duitse universiteiten nog steeds een inspirerend voorbeeld. Als dank hiervoor krijgt Van Leeuwen de zilveren medaille van de universiteit van Stuttgart-Hohenheim uitgereikt. Ook professor dr. Blosser-Reisen (Haushalt- und Consumökonomik) dankt Van Leeuwen voor zijn inbreng in de Wohnökologie; hij heeft zo'n vijftig studenten uit Duitsland begeleid in de loop de jaren. Zij memoreert ook professor C. W. Visser (huishoudkunde), die zo'n belangrijke rol gespeeld heeft in de opbouw van de contacten met Duitsland.

Tiny Backus bekend, dat de breedsprakige, filosofische beschouwingen van Van Leeuwen tijdens de hoorcolleges de studenten vaak in verwarring brachten. Wat bedoelde hij nou precies? In het kader van de zelfwerkzaamheid moest je daar zelf maar zien uit te komen. Ook andere afgestudeerden blijken nog steeds te worstelen met de vraag wat woonecologie nu eigenlijk is. Op vrolijke wijze stellen ze dit aan de orde in enkele cabaret-liedjes. Dat neemt niet weg, dat ook deze afgestudeerden met kennelijk enthousiasme als woonecoloog in de praktijk werkzaam zijn. Tevens wordt duidelijk, dat zij met warmte aan hun leermeester Van Leeuwen terugdenken.

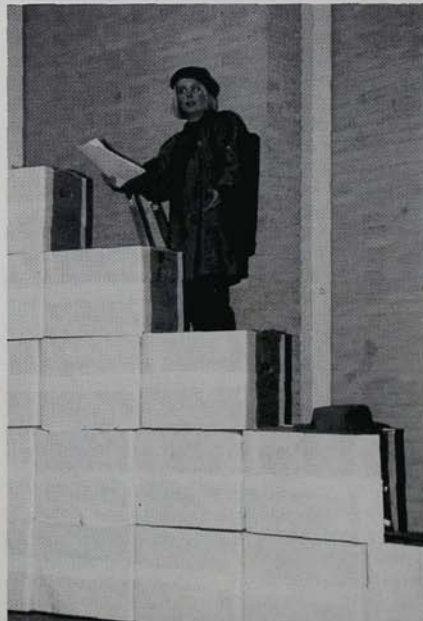
De directeur van de Academie van Bouwkunst in Maastricht, de heer Mertens, schetst in een paar woorden de unieke plaats die Van Leeuwen inneemt in de architectenwereld. Hij hoopt met hem verder te kunnen werken

aan de enting van een woonecologische loot op de academische stam in het zuiden des lands.

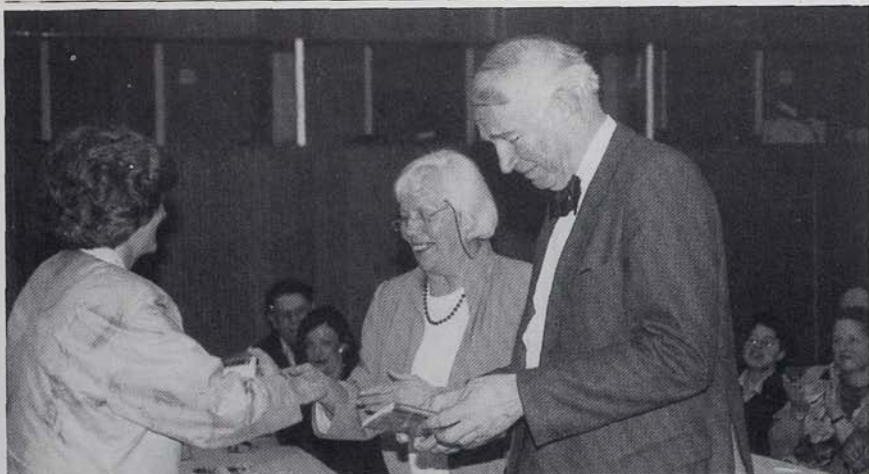
Uit de afscheidsrede van Van Leeuwen zelf blijkt nog eens zijn twijfel ten aanzien van theorievorming: geen enkel onderzoek kan de complexe werkelijkheid in zijn geheel vangen. De roep om nader onderzoek na ieder onderzoek, doet hem vrezen dat onderzoekers vergeten gewoon met hun eigen ogen naar die werkelijkheid te kijken en hun intuïtie en creativiteit de ruimte te geven. Met dit laatste komt hij dicht in de buurt van de "serieuze fantasie" van Kleefmann.

Hanke van Dam geeft aan dat de onderkenning, dat de huishoudwetenschap, die zich bezighoudt met de woon- en leefsituatie van mensen, veel meer is dan een kunde van de woonvoorzieningen, de grote verdienste is van Van Leeuwen. Zij typeert hem enerzijds als de denker, anderzijds als de doener:

- die praktiserend architect is gebleven naast zijn onderwijstaken,
- die al in de jaren vijftig de ontwikkeling van hulpmiddelen voor systematische waardering van nieuwbouw- en verbeteringsplannen in gang zette,
- die binnen en buiten onze landsgrenzen de

Cabaret Spiegel: Lonely at the top.

Hanke van Dam (l) biedt het boek "Woonecologie - tussen consumptie en existentie" aan.

Wageningse theorie uitdroeg en herkenbaar maakte in voorbeelden uit het dagelijks leven. De woonecologie heeft zich ontwikkeld tussen de polen consumptie en existentie. Huisvestingsvraagstukken worden steeds meer als consumptievraagstukken gedefinieerd. Maar wonen raakt zozeer de existentie van mensen, dat, wil huisvesting welzijn genereren - en daar gaat het tenslotte toch om - dan moeten bewoners zeggenschap hebben bij de totstandkoming en het beheer van hun woonomgeving. "Deze woonecologie bleek niet alleen mede richting te kunnen geven aan het kwaliteitsbeleid en de inspraakhause in de jaren zestig en zeventig", aldus Van Dam. "Zij is ook nu van belang, nu het beheer van de bestaande voorraad aan de orde is, de betaalbaarheid van woonvoorzieningen zowel voor de overheid als voor de consument een punt van grote zorg is, en er met het verouderen van de bevolking nieuwe verzorgingsvragen op ons afkomen. Een woonecologie, die consumptievragen onderkent en ruimte biedt aan mensen om mee te doen en mee te denken, en mee te beslissen, is maatschappelijk relevant en daarmee wetenschappelijk nodig." Het symposium besluit met een nieuw hoogtepunt: Hanke van Dam biedt aan Hendrik en Martha van Leeuwen een exemplaar aan van het boek "Woonecologie, tussen consumptie en existentie", waaraan medewerkers en afgestudeerden van de vakgroep wonen bijdragen hebben geleverd. Dit boek geeft een beeld van de woonecologie in theorie en praktijk. Van Dam geeft hierin een uitstekend overzicht van de ontwikkeling van de ecologie van het wonen. Verder zijn er interessante bijdra-

gen onder andere over wonen en overleven in ontwikkelingslanden, Centraal Wonen, leegstandsaanpak, strategische planning voor woningcorporaties, wonen in een kindertehuis, bewonings(on)vrijheid voor gehandicapten en demografische ontwikkelingen. Kortom een boek voor ieder die zich beroepsmatig met wonen bezighoudt en zeker ook voor studenten met wonen in hun HBO- of WO-pakket (zie ook de aankondiging op de omslag).

Natuurlijk had Van Leeuwen op deze dag het laatste woord: hij is trots op wat medewerkers en afgestudeerden van de vakgroep wonen in de achterliggende 34 jaren hebben gepresteerd. De aanbidding van het boek was voor hem een complete verrassing.

Zo eindigde dit symposium: een hommage aan Van Leeuwen, die zoveel heeft geïnspireerd en zal blijven inspireren; maar ook gericht op de betekenis van woonecologie voor de volkshuisvesting nu en in de toekomst.

Auteurs

Ir. E. A. de Vries, docent voorlichtingskunde Die-denoort en lid Emancipatieraad, Lutherse Burgwal 10, 2512 CB Den Haag.

Ir. A. M. de Wit-Sauter, hoofdredacteur Tijdschrift voor Huishoudkunde, St. Voorlichting Huishoudwetenschappen, Postbus 391, 6700 AJ Wageningen.